

ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME

PERFORMANSA VE PORTFOLYOYA DAYALI
DURUM BELİRLEME

Ömer KUTLU
C. Deha DOĞAN
İsmail KARAKAYA

Beşinci Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Yrd. Doç. Dr. Ömer KUTLU
Yrd. Doç. Dr. Celal Deha DOĞAN
Doç. Dr. İsmail KARAKAYA

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ISBN 978-605-364-700-3
DOI 10.14527/9786053647003

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2017, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mayıs 2008, Ankara

5. Baskı: Mart 2017, Ankara

Yayın-Proje: Özge Işıkcı

Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

Yrd. Doç. Dr. Ömer Kutlu

Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. Aile görgüsünü ev hanımı bir anneden ve bir işçi babadan aldı. Üniversiteli ve 68'li gençlerin bulunduğu bir sokakta büyüdü.

1981 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden lisans,

1989 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalından Yüksek lisans,

1998 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalından Doktora,

2001 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalından Yardımcı Doçentlik derecelerini aldı.

1984-1997 yılları arasında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'de Test Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı olarak, 1997 yılından itibaren ise Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde öğretim üyesi çalışmaktadır.

ÖSYM'de çalıştığı süre içerisinde çeşitli test geliştirme çalışmalarının sorumluluğunu yürüttü. 1992 yılında Nahçıvan'da, 1993 yılında Türkmenistan'da, 1997 yılında Kırım'da öğrenci seçme ve yerleştirme amaçlı test geliştirme çalışmaları yaptı. Ölçme ve değerlendirmeye ÖSYM'de gönül verdi. Önemli bilgilerini ve deneyimlerini orada kazandı.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim Araştırma Geliştirme Dairesi (EARGED), Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (EGİTEK), İlköğretim Genel Müdürlüğü gibi birimlerinde test geliştirme ve öğrenci başarısının belirlenmesi konusundaki çalışmalara danışmanlık hizmeti verdi. Bu kapsamda ulusal düzeyde yürütülen Ortaöğretim Kurumları Sınavı (OKS)'de test geliştirme, Temel Eğitim Projesi (TEP)'de öğrenci başarısını belirlemeye dönük test geliştirme ve uluslararası düzeyde yapılan Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi (PIRLS)'de araştırma ve rapor yazma çalışmalarına katıldı.

Birçok devlet okulunda ve özel okulda öğrenci başarısının geliştirilmesi kapsamında çalışmalar yaptı. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ile ilgili çalışmalara destek verdi. Çalıştığı öğretmenlerden uygulamaya, öğrencilere ve okula ilişkin çok fazla bilgi edindi.

Tıp alanında HIV-AIDS, Cinsel Sağlık Eğitimi, Ergenlerin Sağlık Bilincinin Geliştirilmesi, Üreme Sağlığı eğitim programlarının geliştirilmesi ve değerlendirilmesi çalışmalarına katıldı; çeşitli kurum ve kuruluşlarla çalıştı. Tıp alanında çalışan akademisyenlerle klinik tıp alanında kullanılan ölçme araçlarının geliştirilmesi çalışmalarını yürüttü.

1997 yılından beri çalıştığı Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde çeşitli görevler üstlendi. 2004-2007 yılları arasında Eğitim Araştırmaları ve Uygulama Merkezi'nin Müdürlüğünü yaptı. 2005-2007 yılları arasında Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi (ANKUZEM) bünyesinde ölçme ve değerlendirme biriminin kurucu danışmanlığı yaptı. Görev yaptığı fakültesinde; Fakülte Kurulu Üyeliği, Fakülte Yönetim Kurulu Üyeliği ve Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Başkan Yardımcılığı görevlerini yürüttü. Kurucu-luğunda rol aldığı Ankara Üniversitesi Ölçme ve Değerlendirme Uygulama ve Araştırma Merkezi (ANKÜDEM)'in müdürlüğünü yapmaktadır. Halen Fakülte Kurulu Üyeliği, Fakülte Yönetim Kurulu Üyeliği ve Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Başkan Yardımcılığı, Ölçme ve Değerlendirme Uygulama ve Araştırma Merkezi müdür yardımcılığı görevlerini yürütmektedir.

İletişim

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı

Cebeci-Ankara

E-posta: omerkutlu@ankara.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Celal Deha DOĞAN

1979 yılında Kastamonu'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kastamonu'da tamamladı. 2001 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi İngilizce Öğretmenliği programını tamamladı. 2005 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde "Eğitimde İnsan Kaynakları Geliştirme" yüksek lisans programını tamamladı. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalında diğer bir yüksek lisans derecesini aldı. 2011 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalında doktora derecesini aldı.

Yazar şu an Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalında öğretim üyesi, Ankara Üniversitesi Ölçme ve Değerlendirme Uygulama ve Araştırma Merkezi (ANKÜDEM)'nde ise müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Yazarın öncelikli çalışma konuları arasında üst düzey zihinsel süreçlerin ölçülmesi, performans ve portfolyoya dayalı durum belirleme, farklı değerlendirme yöntemlerinin öğrencilerin başarısına ve çalışma alışkanlıklarına etkisi, çok değişkenli veri analiz teknikleri, ölçek uyarlama ve geliştirme bulunmaktadır.

İletişim

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı Cebeci-Ankara

E-posta: ddogan@ankara.edu.tr

Doç. Dr. İsmail KARAKAYA

İsmail Karakaya, 1979 yılında Balıkesir’de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Balıkesir’de; yüksek öğrenimini 1999 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde tamamlamıştır. 1999–2008 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığında Sınıf Öğretmeni ve İngilizce öğretmeni olarak çeşitli okullarda görev yapmıştır. 2004-2008 yılları arasında baş-ta Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’nün program geliştirme ve ders kitabı hazırlama komisyonları olmak üzere çeşitli projelerde ölçme ve değerlendirme uzmanı olarak çalışmıştır. Ayrıca görevi sırasında müfettişlere ve öğretmenlere ölçme ve değerlendirme seminerleri vermiştir. Yazar, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ölçme ve Değerlendirme Anabilim dalında, 2002 yılında yüksek lisansını, 2007 yılında ise Yükseköğretime Öğrenci Seçme Sınavının (ÖSS) Yordama Geçerliği” adlı tez çalışmasıyla doktora eğitimini tamamlamıştır. İlgilendiği konuların başında öğrenci seçme sınavların geçerliği ve güvenilirliği, üst düzey zihinsel becerilerin ölçülmesi, öğrenci performansının izlenmesinde kullanılan değerlendirme yaklaşımları gelmektedir.

Yazar Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yaptı. Şu an Gazi Üniversitesi Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalında görev yapmaktadır.

İletişim

Gazi Üniversitesi

Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı

06500 Teknikokullar/ANKARA

E-posta: ikarakaya2002@yahoo.com

ÖN SÖZ

Bu kitabın yazılmasına temel oluşturan çalışmalar 2000'li yıllara doğru başlamıştır. Konuyla ilgili kaynakların toplanması, yapılan çalışmaların birçok okulda uygulanması, uygulamadan elde edilen geribildirimlere dayanarak, ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarındaki gelişmelerin Türkiye koşullarına olabildiğince uygun duruma getirilmesi zaman aldı. Okumalarımız, bilgilerimiz ve uygulamalarımız sürüyor.

Bu kitabı yazma düşüncesi nereden kaynaklandı?

Düşüncemizi sizlerle paylaşmanın önemli olduğunu düşünüyoruz. Sizlerin de bildiği gibi, dünyamız ciddi sorunlarla karşı karşıya. Dünyamız için yakın zamandaki en büyük tehlike açlık olarak görünüyor. Peki ya diğerleri... Toprak, su, hava kirliliği, savaş-lar, AIDS'in yaygınlaşması, gelir dağılımındaki kutuplaşma, nüfus artışı, saldırganlık, aşırı tüketim, cehalet ve sayılabilecek daha birçok etken dünyamızın geleceğini hızla tehlikeye sürüklüyor.

Acaba eğitim kurumu bu gidişin bir sorumlusu olabilir mi?

Uzun yıllar eğitim kurumları, daha özelleştirecek olursak okullar, öğretim programlarında yer alan bilgilerin olduğu gibi öğretilmesine ve bu bilgilerin olduğu gibi öğrenilip, öğrenilmediğine yoğunlaşmışlardır. Okullar eğitim politikalarını daha çok, bilgileri ver öğrenci öğrensin, yeri geldiğinde kullansın anlayışına dayandırmışlardır. Bu anlayışın kaçınılmaz bir sonucu olarak hem öğretim etkinlikleri hem de ölçme ve değerlendirme etkinlikleri daha çok hatırlamaya ve ezberlemeye dayandırılmıştır. Bu durum birçok bireyin üst düzey düşünme özelliklerinin (problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme, yaratıcılık gibi) gelişmesine engel olmuştur.

Bilindiği gibi insan, atalarından miras aldığı genetik kodlarla (kalıtım) dünyaya gelmektedir. Bilimsel bilgilerimiz ise, insanın doğuştan getirdiği özelliklerin çevresel özelliklerle uygun koşullarda etkileştiğinde değişebildiğini ortaya koymaktadır. Yine toplum bilimlerine ait disiplinlerin bulguları, bir insanın gelişmesinde ailenin, sokağın, arkadaşların, kitle iletişim araçlarının ve okulun tartışmasız çok önemli bir role sahip olduğunu binlerce araştırmayla kanıtlamaktadır. İnsan davranışlarına biçim vermede, onu istedik yönde değiştirmede bir eğitim kurumu olarak okulların, diğer toplumsal kurumlardan çok üstün bir yönü olduğu bilinmektedir. Okullar tanımlanmış olan görevlerini yansız, ideolojik çıkarlar altında kalmadan, tamamen bilimsel bilgilerin ışığında yerine getirdiklerinde daha nitelikli bireyler yetiştirebilmektedirler. Toplumsal ve kültürel tarih bunun örneklerini bize sunmaktadır.

O halde eğitim kurumu bu gidişin önünde bir engel olabilir mi?

Yukarıda sözü edilen sorunların ortaya çıkışına kaynaklık etmeyecek, sorunları zamanında fark ederek belirleyecek ve büyümesini engelleyecek, doğaya ve topluma zarar verecek düşüncelere eleştirel bir gözle bakarak bilimsel temele dayanan önerilerde bulunacak, doğal ve toplumsal sorunların çözümü için yaratıcı görüşler ortaya koyacak bireyler nasıl yetiştirilmelidir? Yaklaşık 25-30 yıllık bir zaman dilimi içinde dünyanın birçok ülkesinde tartışılan bu düşünceler, bu kitabın yazarlarının da tartıştığı düşünceler olmuştur. Son 25-30 yıldır eğitim biliminin hemen hemen tüm alt alanlarında önemli değişimler olmuştur. Bu değişimler özellikle öğretim programları, öğretim yöntemleri, ölçme ve değerlendirme alanında olmuştur.

Ölçme ve değerlendirme, eğitim biliminin en önemli alt disiplin alanlarından birisidir. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları öğrencilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve genel olarak okulların başarısı hakkında bilgi veren en önemli göstergelerindedir. Ölçme ve değerlendirme, Türk eğitim sisteminde en çok ihmal edilmiş eğitimin alt alanlarından birisidir. Öğretmenlerimizin gerek klasik sınavların (kısa yanıt-

lı, uzun yanıtı, çoktan seçmeli, eşleştirme gerektiren vb.) hazırlanması gerekse sınavların puanlanması, elde edilen bilgilere dayanarak öğrencilere geribildirim verilmesi ve bu yolla hem öğrenci hem de okul başarısının geliştirilmesi konusunda önemli eksikliklerinin olduğu bilinmektedir.

Bilindiği gibi Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ilköğretim programlarının yapısında önemli değişiklikler yapmış ve bu yeni programı, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarında uygulamaya başlamıştır. Öğretmenlerimiz değişen ilköğretim programının gerektirdiği ölçme ve değerlendirme anlayışına uygun araçları geliştirme-de, uygulamada ve elde ettikleri sonuçları yorumlamada zorlanmışlardır. Ölçme ve değerlendirme etkinliklerine dayalı çalışmaların önemli kısmını öğrenciler tek başlarına yapamamışlar, veli desteği almışlardır. MEB ise öğretmenlere gerekli desteği tam olarak ve zamanında verememiştir.

Bu kitap özellikle okul bünyesinde görev yapan, özellikle öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesiyle bir biçimde ilişki içinde olan başta öğretmen ve öğretmen adayları olmak üzere tüm eğitimciler için yazılmıştır.

Her değerlendirme (durum belirleme) yöntemi öğrenci başarısının belli bir boyutu hakkında bilgi verir. Öğretmenlerin hangi durum belirleme yöntemini ne zaman kullanacakları ve elde ettikleri sonuçları nasıl yorumlayacakları hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmaları gerekmektedir. Performans görevleri, portfolyolar, çoktan seçmeli, kısa, uzun yanıtı ya da eşleştirme sınavlar vb. farklı amaca hizmet eder. Bunlardan bazılarını çok kullanıp bazılarını göz ardı etmek eğitim sürecine zarar verir, eğitimin kalitesini düşürür. Öğrenci başarısı hakkında en iyi belirlemelerin yapılması farklı durum belirleme yöntemlerini etkileşimli olarak kullanabilmeye bağlıdır. Bu nedenle bu kitapta söz edilen durum belirleme yöntemlerinin etkin kullanılması klasik durum belirleme yöntemlerine ilişkin yeterli donanıma sahip olmayı gerektirmektedir. Ancak klasik ölçme yaklaşımları bu kitabın kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu kitabın yazılmasında çok kişinin emeği geçti saymakla bitmez ama mutlaka teşekkür edilmesi gerekenler var; bu bize onur veriyor.

Deneyimlerinden yararlandığımız öğretmenlerimize ve deneyimlerimizi paylaştığımız öğrencilerimize,

Kitabı okuyarak katkı sağlayan Prof. Dr. Şener Büyüköztürk'e ve Hande Kutlu'ya,

Performans görevine ilişkin örneklerin ve kitap içindeki resimlerin kullanılması için gerekli desteği veren Özel Bilfen Çamlıca İlköğretim Okulu, İDV Özel Bilkent İlköğretim Okulu, Başkent Üniversitesi Kolej Ayşeabla Okulu yönetici, yönetici yardımcıları ve öğretmenlerine sonsuz teşekkürler.

Bu kitabın yazılmasında en büyük pay bizi yetiştiren, yayınlarıyla, konuşmalarıyla ufku-muzu açan hocalarımıza aittir. Hepsine sonsuz teşekkürler.

Prof. Dr. M. Fuat Turgut, Prof. Dr. İlhan Akhun, Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoglu, Prof. Dr. Yaşar Baykul, Prof. Dr. Ali Baykal, Prof. Dr. Nizamettin Koç, Prof. Dr. Durmuş Ali Özçelik ve Dr. Halil Tekin (D:1944, Ö:1984). Sizlerin önünde saygıyla eğiliyoruz.

Kitabın Türk eğitim sistemine katkı getirmesini dileriz.

Yrd. Doç. Dr. Ömer Kutlu
Yrd. Doç. Dr. Celal Deha Doğan
Doç. Dr. İsmail Karakaya

İÇİNDEKİLER

Yazarlar Hakkında.....	iii
Ön söz.....	vi

1. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAŞARISININ BELİRLENMESİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Öğrenci Başarısının Belirlenmesinde Yeni Yaklaşımlar.....	1
Üç Temel Kavram: Ölçme, Değerlendirme ve Durum Belirleme.....	4
Öğrenci Başarısının Belirlenmesindeki Temel Anlayış.....	6
Üst Düzey Zihinsel Beceriler.....	15
Problem Çözme.....	16
Eleştirel Düşünme.....	18
Değerlendirme.....	20
Yordama.....	22
Tümevarım ve Tümdengelim.....	24
Yaratıcı Düşünme.....	25

2. BÖLÜM

PERFORMANSA DAYALI DURUM BELİRLEME

Performansa Dayalı Durum Belirleme.....	29
Performans Görevi.....	32
Performans Görevinin Bölümleri.....	34
Performans Görevinin Geliştirilme Aşamaları.....	35
Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı.....	43
İyi Bir Performans Görevi Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar....	44
Performansa Dayalı Durum Belirlemenin Yararları ve Sınırlılıkları.....	48

3. BÖLÜM

DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Dereceli Puanlama Anahtarı.....	51
Genel (generic) ve Göreve Özel (task specific) Puanlama Anahtarları.....	54
Bütünsel ve Analitik Puanlama Anahtarlarının Özellikleri.....	55
Bütünsel Puanlama Anahtarı.....	56
Kompozisyon Çalışması Genel Bütünsel Puanlama Anahtarı Örneği.....	57

Makale Yazma Özel Bütünsel Puanlama Anahtarı Örneği.....	59
Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı	60
Kompozisyon Yazma Genel Analitik Puanlama Anahtarı Örneği	62
Tarih Dersi Özel Analitik Puanlama Anahtarı Örneği.....	63
Analitik ve Bütünsel Puanlama Anahtarlarının Karşılaştırılması	64
Dereceli Puanlama Anahtarları Nasıl Geliştirilir?	65
Bütünsel Dereceli Puanlama Anahtarı Geliştirme Basamakları	67
Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı Geliştirme Basamakları	69
Dereceli Puanlama Anahtarı Hazırlama Çizelgesi.....	72
Dereceli Puanlama Anahtarı Kullanılırken Dikkat Edilecek Noktalar	73
Dereceli Puanlama Anahtarı Kullanmanın Yararları	74
Dereceli Puanlama Anahtarları Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar	75
Dereceli Puanlama Anahtarına Göre Puan Verme.....	76
Puanlama Sürecinde Yapılan Hatalar.....	80
Kişisel Yanlılık Hatası.....	80
İlk İzlenim Hatası (Hale Etkisi)	80
Mantıksal Hata.....	81
Dereceli Puanlama Anahtarlarından Elde Edilen Puanlara Karışan Hataları Azaltmanın Yolları: Güvenirlik ve Geçerlik.....	81
Güvenirliği Artıracak Önlemlerin Alınması	82
Geçerliği Artıracak Önlemlerin Alınması	87
Dereceli Puanlama Anahtarlarıyla Durum Belirleme ve Geribildirim Verme	88

4. BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN DURUM BELİRLEME SÜRECİNE KATILMASI

Öğrencilerin Durum Belirleme Sürecine Katılması	93
Öz Değerlendirme.....	101
Akran Değerlendirme.....	103
Grup Değerlendirme	105

5. BÖLÜM**PORTFOLYOYA DAYALI DURUM BELİRLEME**

Derleme Portfolyosu	113
Vitrin Portfolyo.....	114
Değerlendirme Portfolyosu.....	114
Portfolyo Oluşturmanın Amaçları ve Eğitimdeki Yararları.....	116
Portfolyoların Değerlendirmesi.....	117
Portfolyonun Bütününe İlişkin Dereceli Puanlama Anahtarı.....	119
Portfolyonun Bütününe Ait Öğrenci Öz Değerlendirme Formu.....	120
Portfolyoda Güvenirlik ve Geçerlik	120
Portfolyo Uygulamasında Öğretmen, Öğrenci ve Veli Rollerini.....	121
Portfolyo Sürecinde Öğretmenin Rolü.....	122
Portfolyo Sürecinde Öğrencinin Rolü	123
Portfolyo Sürecinde Velinin Rolü.....	123
Portfolyoların Yapısı.....	124
Portfolyoda Yer Alacak Materyaller Nelerdir?.....	124
Portfolyo Oluşturma Süreci	128
Portfolyo Geliştirme Sürecinde Yapılması Gereken Aşamalar	128
Uygulama Öncesi Basamağı.....	128
Uygulama Basamağı.....	135
Uygulama Sonrası Basamağı.....	137
Portfolyonun Sınırlılıkları	140
Elektronik Portfolyolar	142
Elektronik Portfolyoların Yararları	143
Elektronik Portfolyoların Sınırlılıkları	144
Elektronik Portfolyolarının Geliştirilmesi	145
Son Söz.....	145
Ekler	147
Kaynakça.....	207

1. BÖLÜM

ÖĞRENCİ BAŞARISININ BELİRLENMESİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Günümüzde, dünyanın birçok ülkesinde toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasal, teknolojik vb. alanlarda hızlı ve önemli değişimler olmaktadır. Bilgiler hızla değişmekte, olgu ve olaylar tek boyutla değil, birden fazla boyutla açıklanmaktadır. Bilgiyi değişmez olarak kabul edip depolama yollarını öğrenmekten çok, bilgiye ulaşma yollarını öğrenmek daha önem kazanmaktadır.

İnsanlığın bilinen yaklaşık 7 milyonluk yıllık tarihi incelendiğinde, en büyük değişimlerin son 100-150 yıllık dönemde gerçekleştiği görülecektir. Bu dönemde teknolojik buluşlar hızla artmış, toplumsal yapıda değişimler olmuş, bu durum insanda farklı özelliklerin aranmasına neden olmuştur. Örneğin, ortalama 7 milyon yıllık insanlık tarihi dikkate alındığında;

- ateş 500 bin yıl önce yakılmış,
- yazı MÖ 3200'de, yani günümüzden 5208 yıl önce bulunmuş,
- matbaada bilinen ilk baskı VIII. yy'da Japonya'da yapılmış, Johann Gutenberg ise bundan yaklaşık 700 yıl sonra metal harflerle basım tekniğini 1455 yılında uygulamıştır.

Buhar ilk kez 1750'li yıllarda Çinliler tarafından bulunmuş, yüzyıl sonra Avrupada kullanılmıştır.

Bundan sonra neredeyse 50 yıldan daha az aralıklarla demir, tekstil, petrol, elektrik, elektronik, bilgisayar ve genetik alanlarındaki devrimler doğal ve toplumsal yaşam üzerinde etkili olmuştur. Bu değişiklikler üretime ve üretim ilişkilerine yön vermiş, bilgiye ulaşma ve bilgi üretme yollarını değiştirmiştir (Tuncay, 1996; Davis, 2004; McClellan J. H. ve Dorn, 2006; Asimov, 2006).

Bu durum güncelliğini yitirmiş ya da kısa süre sonra yitirebilecek bilgileri depolamış insandan çok, yeni bilgilere, doğru ve hızlı biçimde ulaşacak insan ge-

reksinimini ön plana çıkarmıştır. Eğitim kurumlarının amacı da bireyleri sürekli değişim içerisinde olan dünyanın gereksinimlerine yanıt verebilecek biçimde yetiştirmektir.

İnsanlığın okul eğitimiyle ilgili tarihi incelendiğinde, yaklaşık yirminci yüzyıl ortalarına kadar bilgilerin neredeyse olduğu gibi kaydedilmesi ve bu bilgilerin gelecek kuşaklara aktarılmasının eğitim etkinliklerinin temelini oluşturduğu görülmektedir. Bu durum hem okul eğitimi için hem de okul dışında yürütülen usta çırak ilişkisine dayalı meslek eğitimi için geçerli olmuştur.

Okul eğitimiyle ilgili Sümer'lerden günümüze kalan yazılı belgeler incelendiğinde, okul eğitiminde önceden belirlenmiş konuları birebir kopyalamaya yani bellemeye (ezber) dayalı bir öğretim ve değerlendirme anlayışının benimsendiği ve uygulandığı görülecektir (Kramer, 1999). Aradan neredeyse beş bin yıl geçmiş olmasına rağmen, öğretim ve değerlendirme anlayışlarında önemli değişiklikler olmadığı görülmektedir.

Uzun yıllar okullarımızda uygulanan öğretim etkinlikleri daha çok; öğretmenin merkezde olduğu, derslerin işlenişinde anlatım yönteminin kullanıldığı, öğrencilerin bilgileri olduğu gibi kaydettiği, değerlendirmenin geçti-kaldı kararını vermeye dayandığı, süreçten çok sonuca dayalı bir değerlendirmenin yapıldığı anlayışı içermektedir. Bu sistemde, öğrenciler boş bir kap olarak görülmekte, öğretmenler o kabı ne kadar çok doldururlarsa, öğrencilerin de o kadar başarılı olacağını düşünülmektedir (Fiere, 1972). Bu klasik anlayışta öğrencilerin bir ders, ünite ya da dönem gibi kısa zaman diliminde öğrendikleri bilgi ve becerilerin öğrenilme düzeylerini belirlemek için, genellikle doğru yanıtları her öğrenci için ortak olan başarı testleri (sınav) kullanılmaktaydı. Bu testler daha çok ders sırasında öğrencilere aktarılan bilgi ve becerileri içermektedir. Başka bir deyişle eğitsel başarı testleri, alt düzey düşünme süreçlerine yani bellemeye dayalı bilgi ve beceriler üzerine odaklanmaktaydı.

Bu testlerde genellikle;

- akıl yoluyla irdeleme ve sorgulanma gerektirmeyen,
- yeteri kadar üst düzey zihinsel süreçlerin kullanımını içermeyen,
- gerçek yaşamla bağlantısı olmayan,
- değişen ve yeni durumlarla ilişki kurdurmayan bilgiler ölçülmektedir. (Titiz, 1998).

Okul eğitiminin amacı, öğrencilerin kafasına bir şeyler sokmak değil, onların doğal ya da toplumsal olaylara, olgulara bağımsız bakabilecekleri, anlayıp, açıklayabilecekleri bir donanımla yetiştirilmelerini sağlamaktır.

Okullar,

Öğrencilerin nereye bakacaklarını değil,

Nasıl bakmaları gerektiğini öğretmelidir...

Bu anlamda okulların görevi, öğrencilerde kanaat oluşturmak değil, öğrencilere kendi kanılarını oluşturmalarını sağlayacak malzemeler sunmaktır.

Günümüzde, eğitim kurumları için önemli olan, bireylerin hızla değişen bilgileri edinip, edindikleri bu bilgileri gerçek yaşam durumlarında kullanmalarınıdır. Bu bağlamda okullar; sorun çözen, olaylara eleştirel gözle bakan, kendini tanıyan, empati kuran, tarihi ve kültürel geçmişinin önemini anlayan, özgün bilgiler ortaya koyan vb. bireyleri yetiştirmek durumundadır. Bu insan tipinin yetiştirebilmesi için, eğitim kurumlarının yapısında değişikliklere gidilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu durum öğretim sürecinde kullanılan ders programlarında, yöntem ve tekniklerde, ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarında değişmelere neden olmuştur. Öğretim programları öğrencilerde alt düzey düşünmeyi gerektiren bir anlayıştan daha çok üst düzey düşünmeyi gerektiren bir anlayışa; öğretim yöntem ve teknikleri öğretmen merkezli bir yapıdan öğrenci merkezli bir yapıya; ölçme ve değerlendirme yaklaşımları ise bilgilerin ne derece kazanıldığını ölçen bir yapıdan, bilgilerin yeni durumlarda ya da gerçek yaşam durumlarda nasıl kullanılabilirdiğini ölçen bir yapıya dönüşmüştür. Bu durum, öğretim sürecinde yeni değerlendirme yaklaşımlarına yönelmenin tetikleyici gücü olmuştur (Biemer, 1993). Bu kitabın belirli yerlerinde “yeni değerlendirme yaklaşımları/yöntemleri” kavramı kullanılmıştır. “Yeni” sözcüğünün, performans ve portfolyoya dayalı durum belirlemeyle ilişkilendirilmesinin nedeni, bu yöntemlerin bugüne kadar okullarda kullanılan değerlendirme yöntemlerinden farkına dikkat çekmektir.

Kutlu, (2006)’ya göre, günümüzde öğrenci davranışlarını değerlendirmek amacıyla kullanılan çoktan seçmeli, kısa yanıtı, doğru-yanlış, eşleştirmeli, boşluk tamamlamalı gibi bazı klasik test (sınav) yöntemleri, problem çözme, okuduğunu anlama, eleştirel düşünme, analitik düşünme, empati kurma, araştırma yapma, karar verme, toplumsal tarihin önemini anlama, yaratıcılık gibi üst düzey zihinsel süreçleri belirlemede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin okul programlarında öngörülen kazanımlara ne derece ulaşıldığının belirlenmesinde “performansa dayalı durum belirleme (performance based assessment), gerçek yaşam durumlarına dayalı durum belirleme (authentic assessment) ve portfolyoya dayalı durum belirleme (portfolio assessment)” olarak adlandırılan yeni değerlendirme yolları kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu değerlendirme anlayışı farklı dereceli puanlama anahtarlarından (scoring rubric) ve farklı değerlendirme formlarından (özdeğerlendirme -self assessment-, akran değerlendirmesi -peer assessment-,

grup değerlendirmesi -group assessment- vb.) yararlanmayı da gerektirmektedir. Genel olarak sözü edilen bu anlayış, eğitimde yeni durum belirleme yaklaşımları (alternative assessment) olarak adlandırılmaktadır.

Geçtiğimiz 20 yıl boyunca eğitim alanında bazı terimlerin kullanımı ve yapılan bazı tanımlamalar anlam karmaşalarına ve karışıklığa yol açmıştır. Bu kavramların başında ise “Alternatif durum belirleme” kavramı gelmektedir. Ariasan ve Russel (2008) “Alternatif” sözcüğünün performansa dayalı durum belirleme kavramı ile ilişkilendirmekte ve bunun nedeni olarak bu uygulamaların çoktan seçmeli ve kısa yanıtli testlere bir alternatif oluşturmasını göstermektedir. McMillan (2007) ise, “alternatif durum belirleme” kavramını çoğunlukla objektif testler olmak üzere kâğıt kalem testlerinin dışında kalan yöntemler (performans görevleri ve portfolyolar) olarak tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra, öğrencilerin bilgi ve becerilerini kullanarak özgün bir yanıt yapılandıkları açık uçlu bazı soru türleri de “alternatif durum belirleme” yöntemleri arasında gösterilmektedir.

Ancak “alternatif” kavramının doğru anlaşılması çok önemlidir. “Alternatif” sözcüğü, *bir şeyin karşısında olmak* anlamı değil, *farklı bir seçenek olmak* anlamı taşımaktadır. Bu nedenle “alternatif” sözcüğü, bir değerlendirme yönteminin öğretim sürecinin dışında bırakılarak, onun yerine bir diğerinin kullanılması gerektiği anlamında düşünülmemelidir. Öğretim sürecinde, öğrenci başarısının belirlenmesindeki amaca bağlı olarak farklı değerlendirme yöntemleri kullanılmalıdır. Bu anlamda bütün değerlendirme yöntemleri birbirinin alternatifidir.

Bu yöntemlerin gündemde olmasının üç temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi bu uygulamaların Milli Eğitimde kullanılan değerlendirme programlarına dâhil edilmesidir. İkinci ve belki de en önemli nedeni ise öğretim sürecinde problem çözme, eleştirel düşünme gibi üst düzey zihinsel süreçlerin öğretimine ve okul öğrenmelerinin yaşamla ilişkisinin kurulmasına önem verilmeye başlanmasıdır. Üçüncü neden ise bu yöntemlerin, çoktan seçmeli ve kısa yanıtli testlerde gerçek başarılarını sergileyemeyen öğrenciler için alternatif bir fırsat yaratmasıdır (Ariasan ve Russel, 2008).

Üç Temel Kavram: Ölçme, Değerlendirme ve Durum Belirleme

Ölçmenin önemini yadsıyan hiçbir bilim, ideoloji, din ya da sanat yoktur. Ölçme, özellikle bilimsel süreçlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Bilimin işlevleri öznenin davranışını betimlemek, açıklamak, yordamaktır. Fizik maddenin, astronomi gezegenlerin, biyoloji organizmanın, psikoloji insanın, sosyoloji insanların davranışını inceler. İncelemenin nesnel, yinelenebilir, tutarlı, yordayıcı olabilmesi için ölçme gereklidir. Saatsiz, metresiz, terazisiz bilim yoktur. Bilimlerin bilimsellik düzeyi ölçme işlemlerinde eriştikleri duyarlık düzeyi ile ölçülür (Baykal, 2007).